

Et Par Træk af Mandø Præstehistorie.

Af Sognepræst Michael Mikkelsen

i Redsted paa Mors.

Den, der i Christian den Fjerdes Dage gik ind til Embedet som Præst paa Mandø, maatte være en modig Mand. Han maatte have Mod til at leve i meget smaa Kaar og til at have det graadige, buldrende Vesterhav til Nabo. Han kom til at bo paa et afsides Sted. Selv om det nu forekommer mange at være en Slags frivillig Landflygtighed at tage Ophold paa en af de afsides liggende Smaaøer, stillede Sagen sig ganske anderledes dengang. Det gjaldt ikke mindst Præsten paa Mandø. Kun liden Forbindelse fik han med Omverdenen. Dertil kom, at han aldrig kunde vide sig sikker i timelig Henseende. Kunde han ikke finde sig i at dele Bønders og Fiskeres ringe Kaar, vilde Stillingen ofte synes ham helt uudholdelig. Og han kunde ikke leve med et lyst Haab om efter Aars Forløb at blive forflyttet til bedre Egne. Dels skulde der gode Forbindelser eller fremragende Evner til for at opnaa Forflyttelse. Dels blev det anset for det rette, at en Præst blev siddende hele sin Tid i det Embede, som han engang var ordineret til.

Vesterhavet har altid været en farlig Nabo. Gang paa Gang har det hjemsøgt Mandø. Stadig har det ædt Land og krævet Menneskeliv. Stormfloder har

skyllet hen over Øen baade ved Sommer og Vinter. Græs og Korn og Hø har de kunnet ødelægge. Mennesker og Dyr er druknede. Baade og Redskaber har Floderne taget med sig tilbage. Bagefter har Armod mange Gange siddet til Højboards i Hjemmene paa den lille Ø.

Hvor fattigt Præsten paa Mandø har haft det, faar vi at vide ved at høre lidt om et Par Præster derovre i Christian den Fjerdes Dage.

Den anden Præst efter Reformationen var Rasmus Hansen. Han omtales af Biskoppen i Ribe, Iver Hemmet, i et Brev til Universitetet i København den 18. Oktober 1619. Ved en kongelig Anordning var en tidligere Bestemmelse bleven opfrisket. Den gik ud paa, at af hver afdød Præsts Bo skulde der betales en Rigsdaler til Universitetet. For at hjælpe Universitetet til Penge paa én Gang bestemte Christian den Fjerde, at alle Præster skulde indbetale denne Rigsdaler med det samme. Saa skulde Universitetet siden intet Krav have paa deres Dødsbo. I Anledning heraf skriver Iver Hemmet til Universitetet og omtaler da Præsten paa Mandø paa følgende Maade:

„Forøvrigt er der een Hr. Erasmus Johannis (Rasmus Hansen) paa Øen Mandø, som aldrig er sat i Skat (Afgift); thi af hele sin Ø har han næppe 2½ Td. Korn. Aarets øvrige Mundforraad samler han aarlig hos Venner.“

Den Mand har for Alvor siddet i trange Kaar. Hans Biskop lægger ikke Skjul paa, at han ligefrem maa tage til Betlerstaven for at kunne skaffe sig det daglige Brød. Man kan derfor ikke undres over, at han skulde være fri for at betale sin Daler til Universitetet.

At Præstens Kaar efter den Tid ikke var synderlig bedre, fremgaar af et kongeligt Brev af 18. Juni 1632 om Forbedring af forskellige Præstekald. Om Mandø hedder det deri, at Sognepræsten og hans Efterfølgere skal have 6 Tdr. Rug og 6 Tdr. Byg aarlig fra Ribehus. Det var dog en Hjælp til at faa Føden. Og det var ikke saa ydmygende at hente Kornet paa Kongens Slot som at skulle tigge det sammen hos Venner.

Den daværende Præst paa Mandø hed Niels Nielsen Varde; han skal have været Præst derude i ca. 50 Aar. Han skal være bleven ordineret omkring 1615 til Kapellan hos Formanden. Og 1665 er hans Eftermand ordineret. Disse Tidsangivelser er der sikkert Fejl ved. Men eet er sikkert: han sad derude i mange Aar. Og trange har de været. Mere end een Gang saa han sin timelige Velfærd truet, idet Havet hjemsøgte Øen.

Han oplevede saaledes den store Stormflod 11. Oktober 1634. Efter en gammel Beretning skal der i den være omkommen henved 15,000 Mennesker og et endnu større Antal Dyr. Det var den, der satte Vandet saa højt op, at det stod langt over Gulvet baade i Vilslev Kirke og i Ribe Domkirke. Det var nok ogsaa den, der gav Øen sin nuværende Skikkelse. Tiden, der fulgte efter, var selvfølgelig saare trang. Og Ulykkens Følger mærkedes længe efter i Ribe og Tønder Amter.

Niels Nielsen Varde var vel en af de Præster, der led størst Tab ved Stormfloden. Omtrent alt, hvad han ejede, gik tabt. Han har i det Stykke fuldtud delt Kaar med Præsterne i Rejsby, Hvidding, Farup, Sneum, Vilslev og Medolden. Men medens disse gik

til Kongen med Ansøgning om at faa bevilget Hjælp og fik udvirket, at det paalagdes Bisperne i Jylland at indsamle Penge til dem hos Præsterne i deres Stifter, høres der ikke noget til Præsten paa Mandø. Han var ikke blandt Andragerne. Og han fik heller ingen Hjælp. Han fik se til at klare sig selv.

Kun otte Aar derefter, i 1642, er Ulykken over ham igen. Da kan han ikke tie længere. I et Brev, der er trykt i „Saml. t. jysk Hist. og Topogr.“ VII, klager han sin Nød til Kongen. Han priser dennes Fromhed og Godhed mod Ordets fattige Tjenere, af hvilke han selv er en af de fattigste og ringeste, idet han lider Nød og Trang i sit Kald.

Hans Kaar er i Sandhed ringe. Han har ikke noget ordentligt Hus at bo i. Han faar heller ikke tilstrækkelig Indtægt til at faa Føden til sig og sine. Af Udhuse er der ikke saa meget, at han kan lægge et Læs Hø eller en Kærv Korn deri. Af Brændsel har han ikke saa meget, at han kan varme en Haand derved, naar man undtager 5—6 Læs Tørv, som han aarlig kan faa paa Øen. Hans Trang øges yderligere ved, at han bor derude, omgiven af det forfærdelige Vesterhav. Børn har han selvfølgelig, men han er for fattig til at skaffe dem Skolegang eller Uddannelse, som han gerne vilde. Han er bestandig udsat for Skade fra Storm og Hav. I Aarenes Løb havde han lidt Tab ved Stormfloder. Særligt slemt var det 11. Oktober 1634, da han mistede næsten alt, hvad han ejede. 27. Juni 1642 kom Havet igen. Da tog det al hans Kornsæd, saa han intet beholdt tilbage. Engen, der skulde have ydet ham Hø og Græsning til hans Kreaturer, blev helt ødelagt af Sand og Saltvand.

Under disse Forhold er det, at han søger sin Tilflugt hos Kongen og beder om Hjælp. Hans Kald er saa ringe og hans Indkomst saa liden, at han umuligt kan klare sig selv.

Han har sendt Lensmanden, Gregers Krabbe, et Andragende om hans Hjælp til at faa Kaarene forbedrede, saa han kunde slaa sig igennem. Lensmanden bevidner da ogsaa, at hans Stilling er, som han har beskrevet den. Hans Brev maa derfor siges at være et paalideligt Vidne om Fattigdom i Præstegaarden paa den lille Ø. Vi faar derigennem et Indblik i, hvilke Bekymringer og Sorger en saadan Præst har haft at gennemgaa. Og man fristes til at spørge om, med hvilken Frimodighed han vel har kunnet røgte sin Præstegerning blandt Øens Beboere. Han havde Betingelser for at forstaa dem i deres Fattigdom.

Imidlertid bad Præsten ikke om nogen bestemt Hjælp, saa Lensmanden vidste ikke, hvor meget der skulde til, for at han denne Gang kunde være hjulpen. Kongen kunde f. Eks. give ham nogle Tønder Korn fra Slottet. Selv om Lensmandens Erklæring var god nok, forlangte Kancelliet dog Lensmandens og Biskoppens Erklæring om, hvorledes Præsten kunde hjælpes, uden at der afgik Kongen for meget. Imidlertid sad Præsten ovre paa Mandø og ventede og sultede. Det har været et haardt Aar for ham. Stormfloden var jo den 27. Juni, hans Brev er dateret den 24. Oktober 1642. Efteraaret og Vinteren er gaaet, medens han har ventet paa Kongens Hjælp. Om den nogen Sinde er kommen, er uvist. Han havde ikke været saa praktisk som saa mange andre, der bad om Hjælp. De foreslog udtrykkeligt Kongen, hvor

meget han skulde yde dem. Saa dristig havde Niels Varde, desværre for ham, ikke været.

De foran nævnte Breve hører til en Armodstid i Danmark. De er bleven til noget før og noget efter Christian den Fjerdes uheldige Deltagelse i Trediveaarskrigen.

Det kom navnlig til at gaa ud over Niels Varde. Krigsaarene havde tæret paa Landets Kraft. Jylland, der ikke siden Grevefejden havde været Skueplads for nogen Krig, var nu hærget og udpint. Kongen var kommen i en uheldig Stilling til Adelen og Rigsraadet. De havde været mod hans Deltagelse i den tyske Krig. Da nu Kongens Kasse var tom og atter skulde fyldes, viste de afgjort Uvillie mod at bære deres Part af de Udgifter, som Krigen havde voldt. Det var derfor intet Under, at der skulde spares, hvor det kunde lade sig gøre. Deri ligger vel Forklaringen til, at Kancelliet handlede tilsyneladende saa snusfornuftigt og hjerteløst, idet det tog sig Tid til en embedsmæssig Korrespondance frem og tilbage om, hvorlidt man anstændigvis kunde byde Præsten, skønt det dog maatte have forstaaet, at han sad i aabenbar Nød.

Men ogsaa den Nød kom Niels Varde igennem. Aarene kom og gik, men han maatte blive paa sin Post. Hans foran omtalte Brev beretter kun en Episode af hans fattige Liv.

Kilder: Biskop Iver Hemmets Brev (paa Latin) i Ny kirkehist. Saml. VI, 542. Præsten Niels Nielsen Vardes Brev til Kongen i Saml. til jydsk Hist. og Topografi VII, 145 ff. — Andre Kilder: *H. Bruun:* Ejlandet Mandøe (1806); *H. F. Rørdam:* Danske Kirkelove III.
